

ИССЛЕДОВАНИЕ МОТИВАТОРОВ ТРУДА В УСЛОВИЯХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПОЛИГРАФИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Освещаются результаты социологического исследования по определению мотиваторов труда в условиях государственных полиграфических предприятий.

RESEARCH OF FACILITIES OF MOTIVATION OF LABOUR IS IN THE CONDITIONS OF POLIGRAPHIC STATE

The results of sociological research are illuminated from determination of facilities of motivation of labour in the conditions of state printeries.

Стаття надійшла 11.10.10

УДК 655.1/3:331

З. М. Холод, В. В. Шляхетко

Українська академія друкарства

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ НА ПОЛІГРАФІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

На основі аналізу сучасних тенденцій, наявних у сфері нормування праці на поліграфічних підприємствах, досліджуються і пропонуються шляхи усунення існуючих недоліків.

Нормування праці, напрями удосконалення, оплата праці

Організація, нормування та оплата праці в структурах видавничо-поліграфічного комплексу (ВПК), як і в інших галузях народного господарства України, — важливий напрямок наукової організації праці на підприємствах різних форм власності. Особливою проблемою сьогодні є збереження кваліфікованих фахівців, для чого необхідно вдосконалювати методи нормування, поновити систему і форми оплати праці, підвищити стимулюючу роль заробітної плати в нарощуванні обсягів виробництва, створити умови, які сприяли б належному виконанню службових обов'язків, стимулювали сумлінну та ефективну роботу кожного працівника.

Дослідження окремих авторів засвідчують, що удосконалення організації та форм розподілу праці сприяє підвищенню її продуктивності на 10–40% і поліпшенню нормування на 10–20%, тобто ефективне використання цих двох факторів дає змогу суттєво впливати на рівень продуктивності праці працівників підприємств [1].

Теоретичні і методологічні проблеми поліпшення нормування й оплати праці на різних етапах становлення ринкових відносин порушувалися в працях вітчизняних економістів Д. Богині, О. Грішньої, А. Калини, А. Колота, В. Вітвицького, О. Савкової, О. Терещенко, Н. Тарана, Є. Гулевського, О. Дячун,

З. Холод, Н. Сухолитки, Ю. Барнича, О. Кузьміна та ін., російських економістів Б. Мазманової, А. Зубкової, Л. Сустиної, Н. Софійського, Р. Яковлева, В. Беляєва, М. Ісакової. До того ж на сучасному етапі розвитку і глобалізації економіки існуючі проблеми нормування й оплати праці потребують подальшого дослідження.

Метою нашої статті є виявлення на основі аналізу сучасних тенденцій, наявних у сфері нормування праці на поліграфічних підприємствах, шляхів усунення існуючих недоліків.

Нормування праці є складовою процесу організації виробництва і включає такі основні завдання: забезпечення науково обґрунтованої бази організації праці; сприяння виявленню і використанню резервів підвищення продуктивності праці, зниження собівартості і трудомісткості виготовлення продукції; стимулювання підвищення кваліфікації робітників на основі узагальнення й розповсюдження передових методів і прийомів праці. Окрім того, воно служить основою науково обґрунтованого планування, раціональної оплати і стимулювання праці.

На поліграфічних підприємствах стан нормування праці робітників, а також резерви його поліпшення виявляються в результаті аналізу, який повинен здійснюватися за напрямками:

- вивчення сфери застосування норм праці, тобто ступеня охоплення нормуванням різних категорій робітників;

- перевірка якості застосування норм, ступеня їх прогресивності;

- перевірка відповідності організаційно-технічних умов, закладених у норми (організація й обслуговування робочих місць, ступінь розподілу і кооперації праці, раціональність порядку виконання роботи, методи та прийоми праці, кваліфікація робітників, умови праці) фактичним;

- аналіз рівня прогресивності діючих норм й ефективності їх перегляду;

- вивчення діючих форм матеріального стимулювання робітників за роботу, виконану за більш прогресивними нормами.

Аналіз стану нормування праці робітників усіх категорій повинен проводитися в такій послідовності. Спочатку визначають рівень виконання норм (нормо-завдань) кожним робітником, а потім — по дільницях, видах устаткування, професіях.

Індивідуальний аналіз — найбільш конкретний і повинен охоплювати кожне робоче місце, професію і виробничу операцію, проводитися систематично й контролювати динаміку продуктивності праці та якість діючих норм. Середній процент виконання норм аналізують не тільки за даний місяць, але й за ряд попередніх, для виявлення тенденції його зміни.

При проведенні щомісячного поточного аналізу по цехах і підприємству в цілому вивчають кількість і види діючих норм і нормозавдань, визначають питому вагу технічно обґрунтованих норм, середній рівень виконання норм по групах основних і допоміжних цехів, по підприємству загалом, кількість

робітників, які не виконують норми, встановлюють причини невиконання норм, співвідношення між робітниками-відрядниками і погодинниками. Крім того, розглядають кількість фактично переглянутих норм виробітку, зниження трудомісткості й економію фонду заробітної плати.

Цільовий аналіз має вузьконаправлений характер і застосовується як доповнення до поточного, як самостійне дослідження для перевірки структури та якості діючих новорозроблених або переглянутих норм, виявлення причин їх невиконання, а також причин і розмірів втрат робочого часу. Цей аналіз проводиться переважно методами технічного нормування (фотографія робочого дня і процесу, самофотографія, хронометраж).

З переходом України на ринкові відносини відбулися зміни в організації нормування праці, спричинені розширенням прав підприємств у вирішенні цих питань та відмовою від прямого адміністративного втручання держави в управління процесами нормування праці. На практиці такі зміни призвели до: порушення взаємодії організацій і структур, що займаються нормуванням праці, а в окремих випадках і до їх ліквідації; скорочення або навіть повного припинення досліджень і розробок нормативних матеріалів з праці; зменшення чисельності працівників, зайнятих нормуванням праці на виробництві, і зниження їх кваліфікаційного рівня. Як наслідок, відбулося старіння нормативних матеріалів, погіршилася якість норм і нормативів з праці, знизився рівень охоплення всіх категорій працюючих нормами трудових витрат. Свідченням того є основний нормативний документ щодо нормування праці робітників — довідник «Единые нормы времени и выработки на процессы полиграфического производства» (М.: Книжная палата, 1988). Календарні плани заміни і перегляду норм на підприємствах відсутні.

Для удосконалення процесу управління нормуванням праці важливе значення має оцінка якості діючих норм, оскільки з плином часу вони старіють і не відображають досягнутого організаційно-технічного рівня. Якість норм праці — це сукупність властивостей, які забезпечують виконання функцій у відповідності з призначенням. Характеризуються напруженістю, прогресивністю, точністю, об'єктивністю, технічною, фізіологічною і економічною обґрунтованістю, стабільністю і динамічністю. Основними показниками, які характеризують якість норм, є: питома вага технічно обґрунтованих норм праці; середній відсоток виконання норм; стабільність норм; напруженість норм; коефіцієнт варіації.

У ВАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас» загальна кількість діючих норм складає 1120, з них технічно обґрунтованих 905. Питома вага технічно обґрунтованих норм становить 80,8%. У статистичну звітність введено такий показник, як середній відсоток виконання норм виробітку.

Аналізуючи стан нормування праці на підприємстві, зазначимо, що середній відсоток виконання норм основними робітниками-відрядниками загалом складає 125,6%, у тому числі середній відсоток виконання норм виробіт-

ку робітників, об'єднаних у бригади, — 112,0–125,3%. Значне перевиконання норм спостерігається на операціях брошурувально-палітурного виробництва, зокрема на операціях контролю готової продукції, пакування. Середній коефіцієнт напруженості норм — 80%.

Праця робітників-погодинників нормується згідно з розробленими місцевими нормами і нормо-завданнями службовців (керівників, спеціалістів та ін.) — відповідно до нормативів чисельності.

У ВАТ «Видавництво «Зоря» також діють галузеві норми на процеси поліграфічного виробництва (випуску 1988 року) та місцеві норми, розроблені відділом праці і заробітної плати й погоджені з профспілковим комітетом видавництва. Питома вага технічно обґрунтованих норм у загальній кількості норм праці складає 72,5%. Частка дослідно-статистичних і місцевих норм праці становить відповідно 16 і 11,5%.

Дослідження та аналіз стану в сфері нормування праці вказують на необхідність пошуку відповідних (адекватних умовам ринкової економіки) форм і методів впливу на стан нормування праці на всіх рівнях управління економікою країни.

У зарубіжних країнах за державою залишаються функції створення єдиної нормативно-інформаційної бази, яка дозволяє ефективно вирішувати весь комплекс господарських, технічних і соціальних питань у рамках підприємства. У ряді країн діють загальнонаціональні або галузеві правила, за якими регулюються основні положення про порядок встановлення, заміни і перегляду норм праці. Однак в усіх випадках норми праці встановлюються безпосередньо на підприємствах. Практичну допомогу підприємствам у цій роботі надають некомерційні та приватні консультативні центри, асоціації. Такі центри професійно займаються питаннями нормування праці, надають програмне забезпечення з використанням сучасних засобів обчислювальної техніки.

Нормування праці в зарубіжній практиці розглядається як найважливіша складова функція управління підприємством, тісно пов'язана з усіма сферами його діяльності: виробничою, технічною, організаційною, фінансово-економічною, соціальною.

Варто відзначити, що в зарубіжних країнах багато уваги приділяється чіткому визначенню самої норми часу та її складових. У зв'язку з тим на національному і галузевому рівнях розроблено спеціальні довідники, які містять термінологічні тлумачення відповідних понять, методичні уніфікації. Наприклад, у Великобританії розроблено єдиний термінологічний довідник з нормування праці [4, с. 83. 34].

Міжнародна практика підтверджує, що зміни, які відбуваються в організації нормування праці останні двадцять років у країнах з розвинутою ринковою економікою, обумовлені прагненням підприємств в умовах загострення конкуренції підвищити ефективність використання трудового потенціалу робітників, урахувати всі можливості для зростання прибутку. Це досягається,

з одного боку, удосконаленням організації нормування праці, а з другого — підвищенням якості роботи спеціалістів з нормування праці на основі стимулювання їх творчої активності та організаторських здібностей. Саме з урахуванням цих моментів слід оцінювати той факт, що функціонування системи нормування на зарубіжних підприємствах передбачає обов'язкове планування підвищення кваліфікації і перепідготовки спеціалістів з нормування праці, складання навчальних планів, проведення семінарів у рамках внутріфірмового навчання. Разом з тим, оцінюються можливості підготовки фахівців з відривом від виробництва, плануються чисельність фахівців для навчання та кошти, які передбачається витратити на дані цілі [5, с. 74].

Таким чином, нормування праці за рубежем виступає невід'ємною складовою господарського механізму управління та ефективним засобом регулювання соціально-трудова відносин між роботодавцями і найманими робітниками. Значні закордонні теоретичні надбання, а також великий практичний досвід потрібно обов'язково взяти до уваги задля сприяння вирішенню основних завдань у сфері нормування праці в Україні.

Світовий досвід засвідчує, що ефективна робота підприємств в умовах економіки ринкового типу можлива лише за наявності високого рівня організації нормування праці. Провідні країни, зокрема США, Великобританія, Швеція, Японія, Італія та ін., не тільки не знижують вимоги до нормування праці, але й розширюють сферу його застосування. Широко впроваджуються методи мікроелементного аналізу і нормування трудових процесів.

У зв'язку з впровадженням новітніх технологій і нової техніки виникає потреба в розробленні і впровадженні у виробництво технічно обґрунтованих норм, які базуються на вивченні існуючої організації праці, системи обслуговування робочих місць, встановленні факторів трудомісткості, що впливають на величину норми, із застосуванням методів технічного нормування.

Таким чином, основними напрямками удосконалення праці на поліграфічних підприємствах з урахуванням світового досвіду є:

- максимальне охоплення нормами праці різних видів робіт з обслуговування виробництва та управління ним;

- широке впровадження технічно обґрунтованих норм, тобто розроблення норм часу, виробітку, обслуговування з урахуванням можливостей сучасної техніки й технології виробництва, передових методів і прийомів праці, випуску нових видів продукції тощо;

- підвищення не тільки технічної, а й економічної та фізіологічної обґрунтованості норм. Якщо технічне обґрунтування полягає у виявленні виробничих можливостей робочих місць, то економічне — у виборі найдоцільнішого варіанта виконання роботи, а фізіологічне — раціональних форм поділу й кооперації праці, визначення правильного режиму роботи і відпочинку тощо;

- поліпшення якості нормування на основі впровадження організаційно-технічних заходів, вивчення затрат робочого часу протягом зміни, існуючої системи організації й обслуговування робочих місць;

широке застосування методів прямого нормування, що дає змогу визначати трудомісткість робіт і нормованих завдань, установлювати оптимальне завантаження працівників, ширше використовувати прогресивні форми матеріального стимулювання;

формування єдиної системи нормування праці, в основі якої мають бути комплексні норми й нормативи, що охоплюють увесь комплекс технологічних процесів;

створення автоматизованих робочих місць для нормувальників;

комп'ютеризація проектування технологічної та організаційної документації, а також норм затрат часу;

підвищення кваліфікаційного рівня нормувальників;

створення на підприємствах відділів НОП;

удосконалення нормативної бази;

широке застосування методів мікроелементного аналізу і нормування трудових процесів;

підготовка кваліфікованих фахівців у галузі нормування праці.

1. Аналіз фінансово-економічної діяльності поліграфічних підприємств: навч. посіб. / [З. М. Холод, Н. І. Передерієнко, Б. В. Никифорок, Н. М. Сухолитка]. — К.: ВАТ «УкрНДІСВД», 2004. — 240 с. 2. Кузьмін О. Е. Управление качеством норм труда / О. Е. Кузьмин, А. П. Сидоров. — Львів: Вища шк., 1981. — 148 с. 3. Холод З. М. Мотиваційний механізм і його вплив на розвиток підприємницьких структур ВПК / З. М. Холод, В. В. Шляхетко // Щорічн. наук. пр. — Львів: Ін-т регіон. дослідж. НАН України, 2000. — Вип. 11. — С. 154–160. 4. Холод З. М. Управління та ефективність використання виробничого персоналу структур видавничо-поліграфічного комплексу України: моногр. / [З. М. Холод, І. І. Малярчук, О. І. Копилук та ін.] — Львів: Укр. акад. друкарства, 2008.

НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМИРОВАНИЯ ТРУДА НА ПОЛИГРАФИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

На основании анализа современных тенденций, существующих в сфере нормирования труда на полиграфических предприятиях, исследуются и предлагаются пути ликвидации имеющихся недочетов.

NAPRAVLENIYA USOVERSHENSTVOVANIYA NORMIROVANIYA LABOUR ON POLIGRAFICHESKIKH PREDPRIYATIYAKH

On osnovanii analiza sovremennykh tendency, suschestvuyuschikh in sfere of normirovaniya labour on poligraficheskikh predpriyatiyakh, issleduyutsya I predlagayutsya puti likvidacii imeyuschikhsya nedochetov.

Стаття надійшла 19.05.11

УДК 338.47 (075.8)

В. М. Сеньківський, А. М. Штангрет, О. В. Мельников

Українська академія друкарства

ОПТИМІЗАЦІЯ МОДЕЛЕЙ КЛЮЧОВИХ ЗАГРОЗ НА ШЛЯХУ ДО ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ В УКРАЇНІ

За компонентами нормалізованого вектора пріоритетів синтезовано оптимізовану узагальнену модель ключових загроз на шляху України до економіки знань.

Фактор впливу, модель, економіка знань

Термін «*економіка знань*» або «*економіка, заснована на знаннях*» (у прямому перекладі з англійської «*knowlgerge-based economy*») одержав широке розповсюдження наприкінці 90-х років ХХ ст. і пов'язаний значною мірою з встановленням нових пріоритетів у політиці й економіці країн Європейського Союзу й Північної Америки.

На даному етапі розвитку цивілізації економіка знань відрізняється від класичної стандартної економіки насамперед істотною зміною філософії: якщо раніше економіка знань була важливим, але не головним елементом світової економіки, то тепер вона набуває все більшого значення. Знову стає актуальним вислів англійського філософа Френсіса Бекона — «*Знання — сила*».

Питання формування «*контурів*» економіки знань, особливостей власного їй господарського механізму і механізму відтворення знання знайшли своє відображення в працях вітчизняних і закордонних авторів О. Антипіної, І. Астахової, С. Архіреєвої, А. Варшавського, Ю. Васильчука, Е. Вильховченко, В. Гейця, Дж. Гелбрейта, Г. Григоряна, П. Дракера, Г. Задорожного, В. Іноземцева, Р. Інглегарта, М. Кіма, М. Мелоуна, Т. Сакайя, В. Семиноженка, В. Стьопіна, Е. Тоффлера, Ф. Фукуями, А. Чухно, Л. Едвінссона та інших.

Метою даної статті є критичний аналіз загроз, які стають на перешкоді створення в нашій країні економіки знань.

Оскільки сьогоdnішній стан вітчизняної економіки доволі важко охарактеризувати позитивно, а певна нестабільність не сприяє суспільному розвитку, автори спробували виявити реальні фактори, дотичні до *загроз на шляху до економіки знань в Україні*. У результаті дослідження [1] відповідно до ключових сфер економіки знань виділено *три основні групи факторів*: перша — стосується науково-дослідної діяльності, конструкторських розробок (НДДКР) та інновацій; друга — рівня сучасної освіти; третя — інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

На підставі визначення та систематизації факторів розроблено орієнтовні графічні моделі та матриці досяжності, що відповідають їм, які відображають зв'язки між факторами і служать основою для їх ієрархічного впорядкування [1]. Компонентами вектора факторів, які впливають на НДДКР й інновації та прийняті для експертного оцінювання, стали лінгвістичні змінні, що визначали: